

RAJSKÝ, Andrej. *Filosofia výchovy. Vybrané state*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2021. 267 s.

Autor: David Rybák

Abstract

RAJSKÝ, Andrej. *Philosophy of Education: Selected essays*. – A brief overview of Andrej Rajský's new inspirational book. The author reaps years of honest thinking about the issue of the philosophy of education. Although many problems of the philosophy of education have already been discussed in more complete and partial texts, the processing in such a closed synthetic form is still unique.

Keywords: philosophy of education, pedagogy, didactics, human being

Klíčová slova: filosofie výchovy, pedagogika, didaktika, člověk

Nesmírně inspirativní publikace Andreje Rajskeho má formu vysokoškolské učebnice. Jejím základem je ale živý dialog v kolegiálním střetání na přednáškách a seminářích. Učebnici v tomto smyslu nevykládá autor jako schránu nějaké nauky, neboť ničím takovým filosofie není a být nemůže. Jejím smyslem je anamnéza (s. 10), přivedení k rozpomenutí a zamyšlení se nad tím, co z živých dialogů bylo podstatné.

V knize Andrej Rajský sklízí léta poctivého promýšlení otázky filosofie výchovy. I když mnohé problémy filosofie výchovy byly již v celistvějších i dílčích textech (a to mimo jiné právě v textech Andreje Rajskeho) pojednány, zpracování v takto semknuté syntetické podobě je zatím unikátní. Učebnice je pečlivě strukturována, v úvodu každé kapitoly jsou uvedeny její klíčové teze, které dávají čtenáři opěrné body pro čtení. A v závěru jsou zadány úkoly, které jednak dále rozvíjejí probranou problematiku, jednak vedou čtenáře k vlastnímu rozumění. Autor má dar zkratky, trefného a stručného vyjadřování. Využívá mnohdy provokativních formulací, které vystihují problémy v jejich jádru a mohou sloužit jako inspirace pro další diskuzi.

Kniha má promyšlenou architektoniku, kterou autor charakterizuje jako spirálu. Spirálový pohyb začíná tázáním po podstatě filosofie výchovy, v další části sleduje její současnou situaci jednak ve vztahu k moderní pedagogice, jednak ve vztahu ke zkušenosti postmoderny. Třetí, předposlední část sleduje filosofii výchovy v horizontu člověka jako osoby. Spirála, a též kniha, je ukončena v plurálu: předvádí různé podoby, různá dovršení myslitelského zrání v podobě autorových studií vybraných myslitelských provedení otázky výchovy. Je tak ponecháno na čtenáři samém, aby z této plurality sám došel k jednotě, která skrze tyto cesty prochází. Vždyť vlastní dozrání člověka v člověka nelze zařídit ani si koupit, jak si to představují současní manažeři „vzdělávacích procesů“. Architektura knihy poukazuje na jeden z klíčových myšlenkových zdrojů autorovy cesty (srov. s. 167).

Andrej Rajský si je velice dobře vědom toho, že problémy filosofie výchovy nemají ráz problémů technologického zacházení s předměty. A že tedy její otázky nemohou být zodpovězeny jednou provždy. Odpověď na život se nedá vygúglovat. V myšlení myšleného jsme na jiné rovině, než je tomu ve světě jednotlivých věcí. Jde naopak o to v těchto otázkách se prohlubovat v pohybu od našich mínění k jejich kritériím, pokaždé znovu vstoupit do rozdílu naší přítomnosti a jejího smyslu. To není jenom „teoretická“ záležitost. Tak celý náš život je odpovídáním na otázky, které nemají technologickou povahu návodu: kdo jsem?, co je dobrý život? kdo je druhý? Ať už se těmito otázkami zabýváme tematicky či je naopak ignorujeme, vždy již tím, co děláme a jak žijeme, na ně odpovídáme.

Autor se dokáže velice zdatně pohybovat na obou teoretických rovinách, na rovině pedagogiky jako pozitivní vědy, i na rovině filosofie jako tázání po předpokladech vědění. Uvědomuje si, že dialog mezi pedagogikou a filosofií výchovy je možný jen za předpokladu, že rozumíme jejich podstatně odlišnému zaměření. A v tom je obsaženo, že filosofie výchovy a pedagogika nejsou vůči sobě koordinovány subsumpcí, ale komplementaritou. Každá věda je určena svým předmětem a předmětným rámcem a přístupy adekvátními tomuto rámci. Pozitivní vědy, pokud se zabývají člověkem, proměňují ho ve svých přístupech na objekt zkoumání. To, o co potom, totiž když jsme se situovali do základního novověkého projektu ovladatelství, jde, je řízení vývojových procesů lidského individua.

V tom je předpokládána ta nejsamozřejmější samozřejmost, že totiž lidé žijí na světě, kterému vždy již nějak rozumějí a který vykládají ještě dříve, než začnou uvnitř jisté tradice provozovat vědu. Tato samozřejmost není žádným objevem, ale její zohlednění má dalekosáhlé důsledky. Neboť se v něm ukáže, že věda sama stojí na předpokladu předvědecké zkušenosti světa, jejíž konsvekventní formu i obsahy sice využívá, ale ve svých konstrukcích je nezohledňuje. Nežijeme v idealizovaných konstrukcích přírodovědy, ale ve smysluplném živém světě. A v celku tohoto světa se odehrává též výchova a vzdělávání.

Ocenit je třeba autorův náročný podnik, při němž srovnává rámec tradice pedagogiky a filosofie kontinentální Evropy s angloamerickou tradicí filosofie výchovy. I když se totiž může zdát, že v současné planetární produkci publikací jsou již smazány základní rozdíly tradice angloamerické a kontinentální Evropy, ukazuje se, že již na úrovni elementárních pojmů se setkáváme se zásadními diferencemi. Planetární provoz věd o člověku tyto nepřeložitelné (ve smyslu naivní představy ekvivalence pojmů) rozdíly pojmů spíše zakrývá, ba často násilně smazává, než že by byl schopen je vyřešit. A stejně tak stavba jednotlivých pedagogických disciplín je v obou tradicích velice odlišná. Autor velice zasvěceně vyjasňuje tyto rozdíly, a tak zakládá předpoklady pro dialog napříč rozdílnými pojetími vztahu filosofie výchovy a pedagogických věd.

V poslední kapitole druhé části knihy se autor pouští do střetání s nároky živé přítomnosti, kterou vykládá především s využitím motivu nihilismu a hledá živé zdroje pro jeho překonání. Čtenář získá jednak souvislý a komplexní přehled provedený z podstatných problémů, které patří k naší současnosti, ať o tom víme, nebo nevíme. Autor přivádí tyto problémy a nás samotné k anamnéze našeho vlastního bytí na světě. Nabízí sice možné odpovědi, ale opět nikoliv jako technologické návody, nýbrž jako půdu k diskuzi. Půdu k vlastnímu promýšlení toho, kam vlastně směřujeme a kdo vlastně jsme – otázky, které si dnes v planetárním provozu klade málokdo.

Třetím oddílem se již autor zodpovědně přihlašuje k vlastnímu rozhodnutí ohledně povahy půdy, na níž se odehrává promýšlení zmíněných podstatných otázek. Rozvíjí myšlení lidství člověka jako osoby, kterážto dialogická půda stojí mimo horizont vymezený protikladem obecné/jednotlivé. Autor se při tomto promýšlení osoby neomezuje na nějakou konkrétní personalistickou perspektivu, ale patří k jeho náročnému podniku, že sleduje promýšlení problému osoby napříč evropskou tradicí. A cenné jsou též pedagogické implikace, resp. explikace, které se na této cestě odhalují.

Poslední, čtvrtý oddíl je sestaven z vybraných filosofů o výchově, a vytváří paralelu ke zmíněným dějinným epochám evropské tradice – Akvinský, Mounier, Maritain, Stefanini, Arendtová, Ladislav Hanus (srov. s. 162). Bylo by možno namítnout, že výběr těchto reprezentantů je omezen a vyjadřuje spíše autorovy inklinace. Ale autorovi evidentně nejde o jakýsi neutrální slovníkový přehled. Ve smyslu spirálové architektury podává vlastně výběr myslitelských pohybů, které určovaly a docelovaly jeho samotného. Jsme vždy již zasazeni do jisté (své) perspektivy a žádný pohled není nevinný. Můžeme ale vlastní zúžené perspektivy vždy znovu překračovat tím, že je zohledníme v celku, totiž právě jako perspektivy. Právě konkrétní příklady tohoto překračování u vybraných zmíněných filosofů autor předvádí. Ukazuje tak, že není jenom zúčastněnost ve smyslu stranického prosazování vlastních zájmů, ale že je tu také naprosto opačná možnost zúčastněnosti na tom, co je podstatné a co platí pro nás všechny. A právě k této zúčastněnosti na věcném filosofie vychovává.

(Doc. Mgr. David Rybák, Ph.D., odborný asistent Katedry občanské výchovy a filosofie UK PedF.)